

Секція: С4 Психологія	
УДК 159.947.2:316.647.5(477)	
Дата першого надходження статті до видання	2026-05-15
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-09-21
Дата публікації/оприлюднення	2026-09-21

Психологічні механізми ухвалення рішень громадянами України в контексті імпліцитних теорій корупції

Сингаївська Ірина Віталіївна

кандидат психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту психології, Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: irinas@krok.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6802-0081>

Анотація. У статті розглянуто психологічні механізми ухвалення рішень громадянами України в ситуаціях, де можлива корупційна взаємодія. Вихідним є припущення, що такий вибір не зводиться до зіставлення вигоди й ризику покарання, а опосередковується повсякденними уявленнями про поширеність корупції, її моральну припустимість, наслідки та причини. Метою статті є теоретичне обґрунтування схеми аналізу рішень у корупційних ситуаціях у контексті імпліцитних теорій корупції. Застосовано теоретичний аналіз психологічних і поведінкових досліджень, порівняння пояснень соціальних норм, морального послаблення контролю й поведінкового наміру та концептуальне узагальнення їхніх зв'язків із процесом вибору. Виокремлено п'ять аналітичних моментів: розпізнавання ситуації, її моральне тлумачення, порівняння варіантів дії, формування наміру та подальше пояснення власного вчинку. Показано, що уявлення про поведінку інших, моральна толерантність, образ наслідків і каузальні пояснення можуть по-різному активуватися в цих моментах. Запропонована схема не передбачає незмінної послідовності: її компоненти можуть накладатися, взаємодіяти та змінювати порядок у конкретній ситуації. В українському контексті особливого значення набуває співіснування морального неприйняття корупції з переконанням у її практичній неминучості та недовірою до правомірних процедур. Наукова новизна полягає в концептуальному зіставленні чотирьох груп імпліцитних уявлень із п'ятьма моментами рішення, що дає змогу формулювати диференційовані припущення для емпіричної перевірки. Обґрунтовано доцільність ситуаційних віньєток із варіюванням нормативного повідомлення, подання втрат і вигод, доступності правомірної альтернативи та розподілу відповідальності. Практичне значення полягає в можливості точніше добирати комунікаційні й процедурні антикорупційні втручання до конкретних моментів вибору. Схема має теоретичний характер: національні опитування описують суспільне тло, а причинні зв'язки та застосовність міжнародних результатів до українських громадян потребують подальшої перевірки.

Ключові слова: соціальні норми, моральна толерантність, моральне послаблення контролю, каузальні атрибуції, поведінковий намір, сприйманий контроль, ситуаційні віньєтки, антикорупційні інтервенції.

Psychological mechanisms of Ukrainian citizens' decision-making in the context of implicit theories of corruption

Iryna Vitaliivna Synhaivska

PhD in Psychology, Professor,

Director of the Academic and Scientific Institute of Psychology, Higher Educational Institution

“University of Economics and Law ‘KROK’”, Kyiv, Ukraine

e-mail: irinas@krok.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6802-0081>

Abstract. The article examines psychological mechanisms of decision-making by Ukrainian citizens in situations where corrupt interaction is possible. The analysis proceeds from the assumption that such choices cannot be reduced to a calculation of benefits and sanctions, but are mediated by everyday beliefs about the prevalence, moral acceptability, consequences, and causes of corruption. The aim is to substantiate a theoretical framework for analyzing decisions in corruption-prone situations in the context of implicit theories of corruption. The study combines theoretical analysis of psychological and behavioral research, comparison of accounts of social norms, moral disengagement, and behavioral intention, and conceptual synthesis of their connections with the choice process. Five analytical moments are distinguished: recognizing the situation, interpreting it morally, comparing courses of action, forming an intention, and subsequently explaining one's conduct. Beliefs about others' behavior, moral tolerance, anticipated consequences, and causal explanations may become relevant at different moments. The framework does not imply a fixed sequence, as its components may overlap, interact, or change order in a particular situation. In the Ukrainian context, an important tension concerns the coexistence of moral rejection of corruption with beliefs in its practical inevitability and distrust of lawful procedures. The scientific novelty lies in relating four groups of implicit beliefs to five moments of choice, enabling differentiated hypotheses for empirical testing. Scenario-based vignettes are proposed for varying normative messages, the framing of gains and losses, the availability of lawful alternatives, and the distribution of responsibility. The practical value of the framework is its potential to align communicative and procedural anti-corruption interventions with specific points in the choice process. The proposed relationships remain theoretical: national surveys describe the broader social context, while causal mechanisms and the applicability of international findings to Ukrainian citizens require further empirical investigation.

Keywords: social norms, moral tolerance, moral disengagement, causal attributions, behavioral intention, perceived control, scenario-based vignettes, anti-corruption interventions.

Вступ

Актуальність проблеми. Під час повномасштабної війни й у перспективі повоєнної відбудови корупція залишається не тільки інституційною, а й психологічною проблемою. Формальні правила самі по собі не пояснюють, чому в подібних обставинах одна людина погоджується на неформальний платіж, а інша шукає правомірний спосіб дії. У повсякденній ситуації корупційний варіант може здаватися швидшим, звичнішим або єдиноможливим. Тому важливо досліджувати не лише норми й санкції, а й те, як громадянин розпізнає ситуацію, що вважає допустимим і яку відповідальність приписує собі та іншим.

Тривалий час участь у корупційних практиках пояснювали переважно через раціональний вибір: очікувану вигоду зіставляли з імовірністю викриття та суворістю покарання. Ця логіка описує частину рішення, але не вичерпує його. Людина може

засуджувати корупцію і водночас погоджуватися на хабар, коли боїться втратити доступ до послуги. Можлива й протилежна ситуація: відмова від вигідної оборудки за майже відсутнього ризику викриття. Такі випадки змушують враховувати обмежену раціональність, соціальні норми, моральну самооцінку та звичні способи пояснення власної поведінки.

У цій статті для позначення таких повсякденних уявлень використано поняття імпліцитної теорії корупції. Йдеться про не завжди усвідомлені відповіді на чотири запитання: наскільки корупція поширена, чи можна її виправдати, до чого вона призводить і чому виникає. Ці відповіді складаються з особистого досвіду, спостережень і публічного дискурсу. Вони не обов'язково узгоджені між собою: людина може морально відкидати хабар, але бути переконаною, що «інакше система не працює». Саме ця внутрішня суперечність становить основний інтерес для аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічне вивчення корупції поступово зміщується від переліку рис «корумпованої особистості» до аналізу ситуації та перебігу рішення. На матеріалі інтерв'ю М. Managa та співавтори описали шлях від мотивації й появи можливості до виправдання та переосмислення вчинку [20]. Експерименти N. Köbis та колег доповнюють цю картину: серйозне порушення інколи виникає як «різкий стрибок», а повідомлення про поведінку інших здатні змінювати готовність до хабарництва [17; 18]. Разом ці результати зміщують увагу з усталених рис людини на те, як вона читає конкретну ситуацію.

Дані про інтуїтивну чесність також не вкладаються в просте правило. За результатами метааналізу, швидке рішення може бути як чесним, так і нечесним — залежно від засвоєних норм і контексту [19]. У теорії запланованої поведінки намір пов'язано з установкою щодо дії, суб'єктивною нормою і сприйманим контролем [10]; на цій основі створено й сучасну шкалу корупційного наміру [23]. Іншу лінію досліджень становлять моральне послаблення контролю та толерантність до корупції, яка охоплює не одну установку, а кілька пов'язаних суджень [24; 26].

В українських працях накопичено матеріал про психологічні пояснення корупції, фрустрацію, соціальні установки та моральні стандарти [1; 2; 3; 5]. О. Зарічанський звертає увагу на байдужість і непослідовність оцінок корупції [4], О. М. Лозинський досліджує чинники інтолерантного ставлення до неї [7], а І. Т. Ларіонова — особливості осіб, схильних до дрібної корупції [6]. Ці праці докладно описують установки й типові пояснення, проте сам епізод вибору здебільшого лишається поза фокусом. Саме його внутрішню логіку розглянуто далі.

Виділення невирішеної частини проблеми. Попри накопичені дані про соціальні установки, моральні оцінки й корупційний намір, потребує уточнення внутрішня логіка конкретного епізоду вибору. Недостатньо з'ясовано, як уявлення про поширеність, допустимість, наслідки та причини корупції співвідносяться з окремими моментами рішення і як це співвідношення можна перевірити в українському контексті.

Мета статті. Мета статті — обґрунтувати теоретичну схему аналізу рішень громадян України в корупціогенних ситуаціях і сформулювати припущення про виявлення компонентів імпліцитних теорій корупції в різних моментах вибору.

Наукова новизна. Набуло подальшого розвитку пояснення корупційного вибору через зіставлення чотирьох груп імпліцитних уявлень із п'ятьма аналітичними моментами рішення. Запропонована схема розмежовує суспільне тло, індивідуальний намір і конкретну дію та визначає напрями їх подальшої емпіричної перевірки.

Практичне значення. Схема може бути використана дослідниками для розроблення ситуаційних віньєток, а фахівцями з антикорупційної комунікації та організації публічних послуг — для добору повідомлень і процедурних змін з урахуванням того, який момент вибору потребує впливу.

Методологія

Методи дослідження. Дослідження має теоретичний характер. Теоретичний аналіз застосовано для розгляду психологічних механізмів корупційного вибору; порівняння — для зіставлення пояснень соціальних норм, морального послаблення контролю, оцінювання наслідків і поведінкового наміру; концептуальне узагальнення — для побудови схеми взаємозв'язку імпліцитних уявлень із моментами рішення. Власного опитування, експерименту чи валідизації запропонованої схеми в межах статті не проведено.

Джерела даних. Джерельну базу становлять 26 публікацій і аналітичних матеріалів 1979–2026 років, наведених у списку використаних джерел. Вони охоплюють класичні моделі ухвалення рішень, сучасні психологічні й поведінкові дослідження корупції, українські наукові праці та оприлюднені результати опитувань НАЗК і Transparency International Ukraine. Дані опитувань використано як характеристики суспільного контексту, а не як власну емпіричну вибірку.

Інструменти аналізу. Інструментом аналізу є концептуальне зіставлення чотирьох груп уявлень — про поширеність, моральну допустимість, наслідки та причини корупції — з п'ятьма моментами вибору. Окремо розмежовано висновки опублікованих досліджень, їх теоретичну інтерпретацію та припущення для майбутньої перевірки. Статистичне об'єднання результатів і розрахунок узагальнених ефектів у статті не здійснюються.

Обмеження дослідження. Вона поєднує результати досліджень із різними вибірками, методами та видами корупційної поведінки, тому встановлює можливі зв'язки, а не готові причинні залежності. Національні опитування описують суспільне тло, але не відтворюють окремих моментів вибору; ретроспективні інтерв'ю краще показують способи виправдання, ніж перебіг рішення в реальному часі. Так само міжнародні експерименти й перуанська шкала наміру потребують культурного зіставлення з українськими даними. Роль війни, емоцій, досвіду та поведінкового контролю варто перевіряти прямими вимірюваннями, не підміняючи їх загальними оцінками корупції.

Результати

Корупціогенна ситуація часто поєднує неповну інформацію, конфлікт мотивів і неоднозначний нормативний сигнал. Її моральний зміст переплітається з цілком практичними обставинами: доступністю правомірної альтернативи, часовим тиском, попереднім досвідом і способом, у який сформульовано проблему. Теорія перспектив допомагає пояснити, чому люди оцінюють результати відносно суб'єктивної точки відліку, по-різному реагують на втрати й надбання та нелінійно зважують імовірності [15].

У випадку неформального платежу точкою відліку може бути очікування своєчасно отримати медичну чи адміністративну послугу. Якщо відмова платити сприймається як загроза втрати часу, здоров'я або доступу до послуги, той самий платіж набуває іншого сенсу, ніж плата за додаткову перевагу. Реакція на малу ймовірність викриття також залежить від того, як подано ситуацію. Отже, вирішальним може бути не числове значення ризику саме по собі, а його місце в конкретному сценарії втрат і можливостей.

Не менш важливо, що люди не щоразу починають міркування «з нуля». Частина оцінок виникає швидко — як звична реакція на знайомий сценарій; інші потребують свідомого порівняння варіантів. Метааналіз досліджень чесної та нечесної поведінки показав, що інтуїція не має наперед заданого морального напрямку [19]. Якщо неформальний платіж у звичному середовищі називають «подякою», перша реакція може відрізнитися від реакції на прямо сформульовану вимогу хабаря. У такому сенсі імпліцитні уявлення задають не готове рішення, а початкову рамку, в якій воно розглядається.

На наш погляд, повсякденні уявлення про корупцію доцільно звести до чотирьох взаємопов'язаних груп: суджень про її поширеність, моральну допустимість, наслідки та причини [11; 24]. Зіставлення цих уявлень із перебігом вибору дає змогу виокремити п'ять аналітичних моментів. Вони позначають точки, у яких змінюється зміст міркування, хоча в реальній ситуації можуть накладатися або мінятися місцями.

Рішення часто починається не з вибору, а з називання ситуації. Неформальний платіж можна визначити як хабар, подяку, допомогу установі або вимушену плату за доступ до послуги, і кожна назва вже задає певну оцінку. Фраза «всі так роблять» зменшує відчуття винятковості порушення й робить корупційний варіант психологічно доступнішим. Наскільки це змінить поведінку, залежить від самого сценарію та соціального оточення [14; 17].

Моральна оцінка виникає поруч із розпізнаванням: людина співвідносить власне ставлення з очікуваною реакцією значущих інших. Тут розходяться два судження — «це часто трапляється» і «це можна виправдати». J. Pozsgai-Alvarez показує, що толерантність до корупції охоплює моральні, соціальні й політичні міркування [24], а A. Bravo та співавтори розширюють цю ідею типологією різних форм толерантності [11]. В українських працях подібна неоднорідність виявляється в поєднанні осуду, байдужості та уявлення про корупцію як «неминуче зло» [4].

Моральна оцінка, однак, не завершує вибір. Людина зіставляє час, ризик відмови в послугі, можливе покарання, ставлення оточення та наслідки для власної самооцінки. Віддалена суспільна шкода зазвичай програє в помітності нагальній приватній проблемі, тому конкретний опис наслідків може змінювати вагу альтернатив. У дослідженні S. Tian і L. Zhao дескриптивна норма була пов'язана з толерантністю до привласнення коштів у змодельованій ситуації [25]. Для запропонованої схеми важливий сам принцип: нормативне тло входить у порівняння разом із практичними витратами, а не існує окремо від них.

У процесі такого зіставлення поступово оформлюється поведінковий намір. Теорія запланованої поведінки пов'язує його з оцінкою дії, суб'єктивною нормою та сприйнятим контролем [10]. Шкала корупційного наміру C. R. Ponce-Díaz, J. J. Aiquira-Tello та E. F. Pacheco-Luza переводить ці виміри в систему показників [23]. Її перуанська валідизація дає методичну основу, тоді як українське застосування передбачає мовну й культурну адаптацію.

Намір і дія, своєю чергою, пов'язані з тим, як людина пояснює власний вчинок. В інтерв'ю з особами, засудженими за корупційні злочини, учасники описували виправдання, що робили дію психологічно прийнятнішою [20]. До них належать евфемістичне називання, порівняння з тяжчими порушеннями, зміщення або розпорошення відповідальності [22]. Виявлений H. Zhao та колегами зв'язок між дескриптивними нормами, моральним послабленням контролю й корупційним наміром показує, як соціальне уявлення може стати частиною особистого виправдання [26].

Такі виправдання спираються на ширші причинні пояснення. Посилання на «систему», бідність або традицію може послабити відчуття особистої участі; визнання власного вибору, навпаки, залишає менше простору для самоусунення. Водночас зовнішні обмеження бувають цілком реальними, тому межа між описом ситуації та самовиправданням не завжди очевидна. Кроскультурне дослідження віри в «корумпований світ» пов'язує уявлення про справедливість і покарання зі ставленням до корупції [21], а огляд поведінкових стратегій показує, як індивідуальні рішення змінюються під впливом середовища [13].

Часова динаміка додає до цієї картини ще один вимір. У лабораторних умовах учасники частіше обирали серйозну корупційну дію, коли така можливість з'являлася одразу, ніж коли масштаб порушення зростав поступово [18]. Результат уточнює звичну метафору «слизького схилу»: різкий перехід і поступове втягування можуть мати різну

психологічну логіку. Попередній досвід при цьому не зникає, а впливає на те, який із цих сценаріїв здається знайомим і доступним.

Відповідність між моментами вибору, змістом уявлень і напрямками подальшої перевірки узагальнено в таблиці 1. Таблиця систематизує запропоновану теоретичну схему; вона не відображає результати проведеного експерименту.

Таблиця 1

Моменти корупційного вибору та напрями їх емпіричної перевірки

Момент вибору	Зміст імпліцитних уявлень	Напрямок перевірки
Розпізнавання ситуації	Поширеність практики; називання платежу хабарем, подякою або вимушеною дією	Варіювання назви ситуації та повідомлення про поведінку інших
Моральне тлумачення	Припустимість дії; очікувана оцінка значущих інших	Зіставлення поширеності практики з її моральним схваленням
Порівняння варіантів	Близькі й віддалені наслідки; втрати, вигоди та доступність альтернатив	Варіювання подання наслідків і доступності правомірного шляху
Формування наміру	Ставлення до дії, суб'єктивна норма та сприйманий контроль	Вимірювання наміру з подальшим зіставленням із вибором
Пояснення вчинку	Причинні атрибуції; зміщення або розпорошення відповідальності	Аналіз виправдань за різного розподілу особистої відповідальності

Джерело: узагальнено за викладеною у статті теоретичною схемою.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Українські опитування виявляють важливу, хоча й не цілком однозначну картину. За даними НАЗК, частка громадян, які вважають надання неправомірної вигоди неприйнятним, зросла з 37% у 2015 році до 54% у 2024 році [8]. В опитуванні Transparency International Ukraine 55% респондентів погодилися, що без хабарів нічого не можна досягти, а 30% повідомили, що протягом попереднього року вони або члени їхніх сімей стикалися з корупційними практиками. Із тих, хто зіткнувся з такою ситуацією, 23% погодилися на запропоновану взаємодію, тоді як 68% відмовилися [9]. Отже, переконання в поширеності корупції не можна механічно прирівнювати до особистої участі в ній.

Саме тут виявляється центральна для статті суперечність. Моральне неприйняття корупції може співіснувати з низькою довірою до правомірних процедур, а загальне переконання «так роблять усі» — з особистою відмовою від хабаря. У конкретному епізоді людина порівнює не абстрактні «корупційний» і «чесний» варіанти, а доступні способи розв'язати проблему тут і тепер. Тому суспільні настрої окреслюють контекст вибору, але не визначають наперед його результат.

Воєнний контекст загострює цю суперечність. Зловживання ресурсами частіше пов'язують із безпекою, обороноздатністю та справедливістю розподілу, що посилює моральний осуд. Водночас дефіцит, терміновість і нерівний доступ до послуг можуть робити правомірну альтернативу менш видимою. Отже, війна здатна впливати на рішення у двох протилежних напрямках, і саме це поєднання становить окремий інтерес для українських досліджень.

Емоції та особистий досвід влітаються в той самий процес. Очікувані провина чи сором підвищують суб'єктивну ціну дії, тоді як обурення через несправедливе поводження може підтримати самовиправдання. В інтерв'ю, проаналізованих М. Managa та колегами, корупційне рішення постає емоційно напруженим і тісно пов'язаним із подальшим поясненням вчинку [20]. Попередній успіх неформального платежу, своєю

чергою, робить його знайомим сценарієм; успішне правомірне розв'язання проблеми повертає в поле уваги альтернативу.

З досвідом пов'язаний і сприйманий поведінковий контроль — упевненість, що мети можна досягти правомірно. Складна або непрозора процедура послаблює цю впевненість навіть у людини, яка засуджує хабарництво. Твердження «без хабарів нічого не досягнеш», яке підтримали 55% респондентів опитування TI Ukraine, може водночас описувати середовище й передавати відчуття низького контролю [9]. Для самого рішення важливо, чи бачить людина реальний шлях дії, а не лише те, як вона загалом оцінює корупцію.

Порівняння з іншими дослідженнями. Запропонована схема узгоджується з процесуальним поясненням корупційного рішення, представленим у дослідженні М. Мапага та колег, і водночас враховує висновки про роль дескриптивних норм та можливість різкого переходу до порушення [17; 18; 20]. Порівняно з аналізом окремої установки вона пов'язує нормативні очікування, моральну оцінку, намір і подальше пояснення вчинку. Теорія запланованої поведінки та дослідження морального послаблення контролю дають підстави для такого зіставлення, але не підтверджують автоматично всю запропоновану схему [10; 26].

Наукова новизна (розгорнуто). Набуло подальшого розвитку трактування імпліцитних теорій корупції як взаємопов'язаних уявлень, значення яких змінюється в процесі рішення. Аналітичний внесок полягає в поєднанні чотирьох груп уявлень із п'ятьма моментами вибору без припущення про їх незмінну послідовність. Таке розмежування дає змогу формулювати конкуруючі пояснення конкретної дії та відокремлювати поширеність практики, її моральну припустимість і особисту готовність до участі.

Практичне значення (розгорнуто). Практичні наслідки аналізу передусім стосуються антикорупційної комунікації. Постійне наголошування на тотальній корумпованості може ненавмисно підтримувати уявлення, що порушення є звичайною поведінкою. N. Cheeseman і C. Peiffer показали, що добрі наміри таких повідомлень не гарантують бажаного ефекту [12], тоді як польовий експеримент із нормативними постерами зафіксував зменшення хабарництва в конкретному контексті [16]. Отже, зміст повідомлення варто співвідносити з наявними уявленнями аудиторії, а його ефект — перевіряти до широкого впровадження.

Комунікаційні зміни будуть переконливішими, якщо їх підкріплює сама процедура. Спрощення правил, цифрові сервіси й зменшення необґрунтованої дискреції посадовця скорочують кількість ситуацій, у яких виникає корупційна пропозиція. A. Nortal та A. Pérez Martínez розглядають архітектуру вибору, наджі й аудит адміністративних перешкод як доповнення до традиційного регулювання [13]. В українських умовах добір інструмента має залежати від типу послуги, характеру бар'єрів і доступності цифрових каналів.

Звідси впливають конкретні запитання для емпіричної роботи. Чи змінює опис близької й зрозумілої шкоди оцінку корупційної альтернативи? Чи зменшує нагадування про особисту відповідальність кількість виправдань? Чи підвищує демонстрація дієвої правомірної процедури сприйманий контроль? Теорія запланованої поведінки та Шкала корупційного наміру дають вихідні змінні для такого дослідження [10; 23], а поведінковий вибір у змодельованій ситуації дасть змогу зіставити намір із дією.

Для первинної перевірки схеми доцільні ситуаційні віньєтки, у яких незалежно змінюються нормативне повідомлення, спосіб подання втрат і вигод, доступність правомірної альтернативи та розподіл відповідальності. Такий дизайн покаже не лише наявність зв'язку, а й момент, у якому певне уявлення стає значущим для вибору. Замість

підтвердження всієї схеми одним результатом можна буде зіставити кілька конкуруючих пояснень і простежити, де заявлений намір розходиться з поведінкою.

Висновки

Рішення в корупціогенній ситуації формується на перетині оцінки наслідків, соціальних норм, моральної самооцінки та доступності правомірної дії. Розрахунок вигоди й ризику залишається важливим, але його зміст залежить від того, як людина назвала ситуацію, чого очікує від інших і чи бачить реальну альтернативу.

Запропонована схема описує вибір як рух між розпізнаванням, оцінюванням, наміром і поясненням учинку, а не як незмінну послідовність кроків. Уявлення про корупцію діють спільно: поширеність може впливати на допустимість, очікувані наслідки — на контроль, а причинні пояснення — на розподіл відповідальності. Саме взаємодія цих уявлень, а не їх ізольований вплив, є головним предметом подальшої перевірки.

Найпослідовніше наявна література підтверджує роль дескриптивних норм і зв'язок морального послаблення контролю з корупційним наміром. Вплив воєнного контексту, емоцій, попереднього досвіду та каузальних пояснень окреслено менш повно. Для їх вивчення потрібні індивідуальні дані про конкретний вибір, тоді як загальнонаціональні опитування слугують передусім описом суспільного тла.

Для України особливо значущою є суперечність між зростанням морального неприйняття корупції та стійким переконанням у її поширеності й практичній неминучості. Ситуаційні віньєтки з варіюванням нормативного контексту, фреймінгу, відповідальності та поведінкового контролю допоможуть з'ясувати, коли ця суперечність веде до відмови, поступки або самовиправдання. Результати такого дослідження можуть стати основою для точнішого добору комунікаційних і процедурних антикорупційних втручань.

Конфлікт інтересів. Авторка заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Етичне схвалення. Не застосовується, оскільки стаття має теоретичний характер і не містить результатів дослідження за участю людей.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. Юридична психологія. 2019. № 2 (25). С. 7–15. <https://doi.org/10.33270/03192502.7>
2. Зарічанський О. Психологічні витоки корупції. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 2022. № 2 (16). С. 14–18. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2022.2\(16\).3](https://doi.org/10.17721/BPSY.2022.2(16).3)
3. Зарічанський О. А. Психологічні методи виявлення й аналізу корупційної поведінки у державних структурах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2023. № 4. С. 45–50. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.9>
4. Зарічанський О. А. Психолого-правові аспекти корупційної поведінки. Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія. 2024. № 1. С. 56–60. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2024.1.10>
5. Кікалішвілі М. В. Соціально-психологічні фактори корупції. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 4. С. 324–329. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.54>
6. Ларіонова І. Т. Соціально-психологічні особливості схильних до дрібної корупції правоохоронців. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. № 6. С. 90–94. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.16>
7. Лозинський О. М. Психологічні чинники інтолерантного ставлення громадян до корупції : дис. ... канд. психол. наук. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2021.
8. Національне агентство з питань запобігання корупції. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність: результати загальнонаціонального опитування.

2025. URL: <https://nazk.gov.ua/en/ukrainians-have-become-more-active-in-reporting-corruption-nacp-presents-research-corruption-in-ukraine-2024-understanding-perception-prevalence/>
9. Transparency International Ukraine. One in three Ukrainians has personally encountered bribe demands. 2025. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/one-in-three-ukrainians-has-personally-encountered-bribe-demands/>
10. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1991. Vol. 50, no. 2. P. 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
11. Bravo A., Pozsgai-Alvarez J., Janssens J., Cevallos H., Kumar K., Eeckhout M., Vandeviver C. Rethinking corruption tolerance: A critical interpretive synthesis and typology-based model grounded in the theory of planned behavior [Preprint]. *CrimRxiv*. 2025. <https://doi.org/10.21428/cb6ab371.595d51e0>
12. Cheeseman N., Peiffer C. The curse of good intentions: Why anticorruption messaging can encourage bribery. *American Political Science Review*. 2022. Vol. 116, no. 3. P. 1081–1095. <https://doi.org/10.1017/S0003055421001398>
13. Hortal A., Pérez Martínez A. Behavioral strategies for reducing corruption: From regulation to choice architecture. *Behavioural Public Policy*. 2026. Vol. 10, no. 3. P. 597–614. <https://doi.org/10.1017/bpp.2024.48>
14. Incio J., Seifert M. How the perception of corruption shapes the willingness to bribe: Evidence from an online experiment. *International Journal of Public Opinion Research*. 2024. Vol. 36, no. 3. Article edae035. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edae035>
15. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47, no. 2. P. 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>
16. Köbis N. C., Troost M., Brandt C. O., Soraperra I. Social norms of corruption in the field: Social nudges on posters can help to reduce bribery. *Behavioural Public Policy*. 2022. Vol. 6, no. 4. P. 597–624. <https://doi.org/10.1017/bpp.2019.37>
17. Köbis N. C., van Prooijen J.-W., Righetti F., Van Lange P. A. M. “Who doesn’t?”: The impact of descriptive norms on corruption. *PLOS ONE*. 2015. Vol. 10, no. 6. Article e0131830. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0131830>
18. Köbis N. C., van Prooijen J.-W., Righetti F., Van Lange P. A. M. The road to bribery and corruption: Slippery slope or steep cliff? *Psychological Science*. 2017. Vol. 28, no. 3. P. 297–306. <https://doi.org/10.1177/0956797616682026>
19. Köbis N. C., Verschuere B., Bereby-Meyer Y., Rand D., Shalvi S. Intuitive honesty versus dishonesty: Meta-analytic evidence. *Perspectives on Psychological Science*. 2019. Vol. 14, no. 5. P. 778–796. <https://doi.org/10.1177/1745691619851778>
20. Manara M. U., Nübold A., van Gils S., Zijlstra F. R. H. Exploring the path to corruption: An informed grounded theory study on the decision-making process underlying corruption. *PLOS ONE*. 2023. Vol. 18, no. 9. Article e0291819. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0291819>
21. Modesto J. G., Keller V. N., Saraiva R. B., Pilati R. Belief in a corrupt world: A cross-cultural mediation model of beliefs about justice, punishment, and corruption. *Personality and Individual Differences*. 2020. Vol. 164. Article 110127. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110127>
22. Moore C. Moral disengagement in processes of organizational corruption. *Journal of Business Ethics*. 2008. Vol. 80, no. 1. P. 129–139. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9447-8>
23. Ponce-Díaz C. R., Aiquipa-Tello J. J., Pacheco-Luza E. F. Psychological insight into corruption: Construction and validation of the Corrupt Intention Scale (CIS). *Psicologia: Reflexão e Crítica*. 2025. Vol. 38. Article 15. <https://doi.org/10.1186/s41155-025-00352-3>
24. Pozsgai-Alvarez J. Corruption tolerance as a process of moral, social, and political cognition: Evidence from Latin America. *Crime, Law and Social Change*. 2022. Vol. 77. P. 381–404. <https://doi.org/10.1007/s10611-021-09995-6>

25. Tian S., Zhao L. Tolerance for corruption and descriptive social norm: An experimental study of embezzlement. *PLOS ONE*. 2024. Vol. 19, no. 5. Article e0303558. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0303558>
26. Zhao H., Zhang H., Xu Y. Effects of perceived descriptive norms on corrupt intention: The mediating role of moral disengagement. *International Journal of Psychology*. 2019. Vol. 54, no. 1. P. 93–101. <https://doi.org/10.1002/ijop.12401>

References

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Bravo, A., Pozsgai-Alvarez, J., Janssens, J., Cevallos, H., Kumar, K., Eeckhout, M., & Vandeviver, C. (2025). Rethinking corruption tolerance: A critical interpretive synthesis and typology-based model grounded in the theory of planned behavior [Preprint]. *CrimRxiv*. <https://doi.org/10.21428/cb6ab371.595d51e0>
- Cheeseman, N., & Peiffer, C. (2022). The curse of good intentions: Why anticorruption messaging can encourage bribery. *American Political Science Review*, 116(3), 1081–1095. <https://doi.org/10.1017/S0003055421001398>
- Hortal, A., & Pérez Martínez, A. (2026). Behavioral strategies for reducing corruption: From regulation to choice architecture. *Behavioural Public Policy*, 10(3), 597–614. <https://doi.org/10.1017/bpp.2024.48>
- Incio, J., & Seifert, M. (2024). How the perception of corruption shapes the willingness to bribe: Evidence from an online experiment. *International Journal of Public Opinion Research*, 36(3), Article edae035. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edae035>
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>
- Kikalishvili, M. V. (2023). Sotsialno-psykholohichni faktory koruptsii [Socio-psychological factors of corruption]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, (4), 324–329. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.54>
- Köbis, N. C., Troost, M., Brandt, C. O., & Soraperra, I. (2022). Social norms of corruption in the field: Social nudges on posters can help to reduce bribery. *Behavioural Public Policy*, 6(4), 597–624. <https://doi.org/10.1017/bpp.2019.37>
- Köbis, N. C., van Prooijen, J.-W., Righetti, F., & Van Lange, P. A. M. (2015). “Who doesn’t?”: The impact of descriptive norms on corruption. *PLOS ONE*, 10(6), Article e0131830. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0131830>
- Köbis, N. C., van Prooijen, J.-W., Righetti, F., & Van Lange, P. A. M. (2017). The road to bribery and corruption: Slippery slope or steep cliff? *Psychological Science*, 28(3), 297–306. <https://doi.org/10.1177/0956797616682026>
- Köbis, N. C., Verschuere, B., Bereby-Meyer, Y., Rand, D., & Shalvi, S. (2019). Intuitive honesty versus dishonesty: Meta-analytic evidence. *Perspectives on Psychological Science*, 14(5), 778–796. <https://doi.org/10.1177/1745691619851778>
- Larionova, I. T. (2022). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti skhylnykh do dribnoi koruptsii pravookhorontsiv [Socio-psychological characteristics of law enforcement officers prone to petty corruption]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia*, (6), 90–94. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.16>
- Lozynskyi, O. M. (2021). Psykholohichni chynnyky intolerantnoho stavlennia hromadian do koruptsii [Psychological factors of citizens' intolerant attitude toward corruption] [Candidate dissertation]. Institute for Social and Political Psychology of the NAES of Ukraine.
- Manara, M. U., Nübold, A., van Gils, S., & Zijlstra, F. R. H. (2023). Exploring the path to corruption: An informed grounded theory study on the decision-making process underlying

- corruption. *PLOS ONE*, 18(9), Article e0291819. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0291819>
- Modesto, J. G., Keller, V. N., Saraiva, R. B., & Pilati, R. (2020). Belief in a corrupt world: A cross-cultural mediation model of beliefs about justice, punishment, and corruption. *Personality and Individual Differences*, 164, Article 110127. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110127>
- Moore, C. (2008). Moral disengagement in processes of organizational corruption. *Journal of Business Ethics*, 80(1), 129–139. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9447-8>
- Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii. (2025). Koruptsiia v Ukraini 2024: rozuminnia, spryiniattia, poshyrenist: rezultaty zahalnonatsionalnoho opytuvannia [Corruption in Ukraine 2024: Understanding, perception, prevalence: Results of a nationwide survey]. <https://nazk.gov.ua/en/ukrainians-have-become-more-active-in-reporting-corruption-nacp-presents-research-corruption-in-ukraine-2024-understanding-perception-prevalence/>
- Ponce-Díaz, C. R., Aiquipa-Tello, J. J., & Pacheco-Luza, E. F. (2025). Psychological insight into corruption: Construction and validation of the Corrupt Intention Scale (CIS). *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 38, Article 15. <https://doi.org/10.1186/s41155-025-00352-3>
- Pozsgai-Alvarez, J. (2022). Corruption tolerance as a process of moral, social, and political cognition: Evidence from Latin America. *Crime, Law and Social Change*, 77, 381–404. <https://doi.org/10.1007/s10611-021-09995-6>
- Tian, S., & Zhao, L. (2024). Tolerance for corruption and descriptive social norm: An experimental study of embezzlement. *PLOS ONE*, 19(5), Article e0303558. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0303558>
- Transparency International Ukraine. (2025). One in three Ukrainians has personally encountered bribe demands. <https://ti-ukraine.org/en/news/one-in-three-ukrainians-has-personally-encountered-bribe-demands/>
- Vozniuk, A. A. (2019). Psykholohichni teorii poiasnennia koruptsii [Psychological theories of explaining corruption]. *Yurydychna psykholohiia*, 2(25), 7–15. <https://doi.org/10.33270/03192502.7>
- Zarichanskyi, O. (2022). Psykholohichni vytyky koruptsii [Psychological origins of corruption]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. *Psykholohiia*, 2(16), 14–18. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2022.2\(16\).3](https://doi.org/10.17721/BPSY.2022.2(16).3)
- Zarichanskyi, O. A. (2023). Psykholohichni metody vyivlennia y analizu koruptsiinoi povedinky u derzhavnykh strukturakh [Psychological methods for identifying and analyzing corrupt behavior in state structures]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. *Seriia: Psykholohiia*, (4), 45–50. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.4.9>
- Zarichanskyi, O. A. (2024). Psykholoho-pravovi aspekty koruptsiinoi povedinky [Psychological and legal aspects of corrupt behavior]. Slobozhanskyi naukovyi visnyk. *Seriia: Psykholohiia*, (1), 56–60. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2024.1.10>
- Zhao, H., Zhang, H., & Xu, Y. (2019). Effects of perceived descriptive norms on corrupt intention: The mediating role of moral disengagement. *International Journal of Psychology*, 54(1), 93–101. <https://doi.org/10.1002/ijop.12401>